

OBSAH

1.	Mechanika	11
1.1.	Kinematika hmotného bodu	11
1.1.1.	Dráha s	11
1.1.2.	Rychlost v	13
1.1.3.	Zrychlení a	14
1.1.4.	Rovnoměrný pohyb přímočarý	15
1.1.5.	Rovnoměrně zrychlený pohyb přímočarý	16
1.1.6.	Rovnoměrně zpzděný pohyb přímočarý	17
1.1.7.	Úhlové veličiny	17
1.1.8.	Kruhový pohyb	18
1.2.	Dynamika hmotných bodů	19
1.2.1.	Princip setrvačnosti	20
1.2.2.	Hybnost p	20
1.2.3.	Zákon síly	20
1.2.4.	Princip akce a reakce	21
1.2.5.	Setrvačná síla F_s	21
1.2.6.	Dostředivá síla F_{do} a odstředivá síla F_{od}	22
1.2.7.	Tíha G	23
1.2.8.	Coriolisova síla F_C	24
1.2.9.	Pohyb hmotného bodu v homogenním tíhovém poli	25
1.2.10.	Impuls síly I	28
1.2.11.	Vnější a vnitřní síly	28
1.2.12.	Práce A	29
1.2.13.	Výkon P	29
1.2.14.	Účinnost η	30
1.2.15.	Energie W	30
1.2.16.	Kinetická energie W_k	30
1.2.17.	Potenciální energie W_p	31
1.2.18.	První věta impulsová	32
1.2.19.	Střed hmotnosti	32
1.2.20.	Moment síly M	33
1.2.21.	Moment hybnosti b	33
1.2.22.	Druhá věta impulsová	34
1.3.	Dynamika tuhého tělesa	34
1.3.1.	Hustota ρ	35
1.3.2.	Těžiště tuhého tělesa	35
1.3.3.	Moment dvojice sil D	36
1.3.4.	Rovnováha tuhého tělesa	37
1.3.5.	Kinetická energie tuhého tělesa	37
1.3.6.	Moment setrvačnosti J	38
1.3.7.	Steinerova věta	38

1.3.8.	Pohybová rovnice pro otáčení kolem pevné osy	39
1.3.9.	Fyzické kyvadlo	40
1.3.10.	Matematické kyvadlo	41
1.4.	Mechanika pevného tělesa	42
1.4.1.	Mechanické napětí σ	42
1.4.2.	Pružnost v tahu	43
1.4.3.	Objemová pružnost	45
1.4.4.	Pružnost ve smyku	46
1.4.5.	Síla tření F_t	47
1.5.	Mechanika kapalin a plynů	48
1.5.1.	Tlak p	49
1.5.2.	Tekutina v homogenním tíhovém poli	49
1.5.3.	Archimédův zákon	50
1.5.4.	Povrchové napětí σ_p	50
1.5.5.	Rovnice kontinuity	52
1.5.6.	Bernoulliova rovnice	54
1.5.7.	Newtonův zákon viskozity	55
1.5.8.	Látkové množství n	55
2.	Nauka o teple	57
2.1.	Termometrie	57
2.1.1.	Teplota Θ	57
2.1.2.	Druhy teploměru	58
2.2.	Teplotní roztažnost a rozpinavost látek	58
2.2.1.	Teplotní roztažnost látek pevných	58
2.2.2.	Teplotní roztažnost a rozpinavost kapalin	59
2.2.3.	Teplotní roztažnost a rozpinavost plynů	59
2.2.4.	Stavová rovnice dokonalého plynu	60
2.3.	Kinetická teorie	60
2.3.1.	Struktura látek pevných, kapalných a plyných	61
2.3.2.	Dokonalý plyn	61
2.3.3.	Stavová rovnice dokonalého plynu podle kinetické teorie	61
2.3.4.	Maxwellovo rozdělení hodnot rychlosti	63
2.3.5.	Vnitřní energie U plynu	66
2.4.	Termodynamika	68
2.4.1.	Vratné a nevratné děje	68
2.4.2.	Teplo Q	68
2.4.3.	Tepelná kapacita C	69
2.4.4.	První věta termodynamická	70
2.4.5.	Vratný děj izochorický	71
2.4.6.	Vratný děj izobarický	71
2.4.7.	Vratný děj izotermický	72
2.4.8.	Vratný děj adiabatický	73
2.4.9.	Entropie S	73
2.4.10.	Carnotův děj	74
2.4.11.	Druhá věta termodynamická	76
2.4.12.	Zákon vzrůstu entropie	76
2.4.13.	Třetí věta termodynamická	77
2.5.	Fázové přeměny	78
2.5.1.	Skupenské teplo L	78
2.5.2.	Fázový diagram	79

2.5.3.	Van der Waalsova rovnice	80
2.6.	Vedení tepla	81
2.6.1.	Rovnice vedení tepla	81
2.6.2.	Vedení tepla v homogenním prostředí	82
2.6.3.	Přestup tepla rozhraním	83
3.	Fyzikální pole	84
3.1.	Gravitační pole	84
3.1.1.	Keplerovy zákony	85
3.1.2.	Newtonův všeobecný zákon gravitační	86
3.1.3.	Kosmické rychlosti	87
3.2.	Elektrostatické pole	88
3.2.1.	Nosiče elektrického náboje	88
3.2.2.	Elektrická indukce D	90
3.2.3.	Intenzita elektrického pole E	93
3.2.4.	Coulombův zákon	95
3.2.5.	Práce v elektrostatickém poli	95
3.2.6.	Elektrický potenciál φ	97
3.2.7.	Elektrostatické pole nabitých vodičů	99
3.2.8.	Elektrická kapacita C	100
3.2.9.	Energie elektrického pole W	102
3.2.10.	Elektrostatické pole v dielektriku	103
3.2.11.	Elektrický dipólový moment p	104
3.2.12.	Elektrická polarizace P	105
3.3.	Magnetické pole	108
3.3.1.	Intenzita magnetického pole H a magnetické napětí U_m	109
3.3.2.	Biotův-Savartův-Laplaceův zákon	112
3.3.3.	Lorentzova síla a magnetická indukce B	113
3.3.4.	Magnetický moment m	115
3.3.5.	Magnetické vlastnosti látek	117
3.3.6.	Magnetická polarizace J	121
3.4.	Elektrický proud I	122
3.4.1.	Proudová hustota j	123
3.4.2.	Princip kontinuity proudu	124
3.4.3.	Ohmův zákon	125
3.4.4.	První Kirchhoffův zákon	128
3.4.5.	Elektromotorické napětí U_e	128
3.4.6.	Druhý Kirchhoffův zákon	131
3.4.7.	Joulův zákon	132
3.4.8.	Proud konvekční	133
3.4.9.	Proud posuvný	134
3.4.10.	Termoelektřina	135
3.4.11.	Vedení elektřiny v kovech	137
3.4.12.	Pásová struktura pevných látek	139
3.4.13.	Vedení elektřiny v polovodičích	141
3.4.14.	Vedení elektřiny v kapalinách	143
3.4.15.	Vedení elektřiny ve vakuu	146
3.4.16.	Vedení elektřiny v plynech	147
3.5.	Elektromagnetické pole	150
3.5.1.	Elektromagnetická indukce	150
3.5.2.	Nestacionární a kvazistacionární pole	153

3.5.3.	Vlastní indukčnost L	153
3.5.4.	Vzájemná indukčnost M	155
3.5.5.	Energie magnetického pole W_m	155
3.5.6.	Maxwellovy rovnice v integrálním tvaru	156
3.5.7.	Maxwellovy rovnice v diferenciálním tvaru — nestacionární elektromagnetické pole	157
3.5.8.	Maxwellovy rovnice v diferenciálním tvaru — kvazistacionární elektromagnetické pole	158
3.5.9.	Maxwellovy rovnice v diferenciálním tvaru — stacionární elektrické a magnetické pole	159
3.5.10.	Maxwellovy rovnice v diferenciálním tvaru — elektrostatické pole	159
3.5.11.	Elektromagnetické potenciály $\mathbf{A}, \varphi$	159
4.	Kmity a vlny	161
4.1.	Kmity	161
4.1.1.	Harmonický oscilátor	161
4.1.2.	Harmonický pohyb netlumený	162
4.1.3.	Energie při harmonickém pohybu netlumeném	164
4.1.4.	Harmonický pohyb tlumený	165
4.1.5.	Vynucené kmity	169
4.1.6.	Skládání kmitů téhož směru, rázy	173
4.1.7.	Skládání kmitů různých směrů	176
4.2.	Vlny	177
4.2.1.	Vlnová délka λ , vlnový vektor $\mathbf{k}$	179
4.2.2.	Druhy vlnění	180
4.2.3.	Vlnová rovnice pro netlumené vlny	182
4.2.4.	Interference vlnění	182
4.2.5.	Grupová rychlost $\mathbf{v}_g$, vlnový balík	183
4.2.6.	Polarizace vlnění	184
4.2.7.	Huygensův princip	184
4.2.8.	Odraz a lom vlnění	186
4.2.9.	Ohyb vlnění	188
4.2.10.	Dopplerův jev	188
4.2.11.	Intenzita vlnění I	191
4.2.12.	Vlnění v pevných látkách	192
4.2.13.	Vlnění v tekutinách	193
4.2.14.	Základy fyziologické akustiky	194
4.2.15.	Elektromagnetické spektrum	196
4.2.16.	Elektromagnetické vlny v homogenním izotropním dielektriku	197
4.2.17.	Elektromagnetické vlny v homogenním izotropním vodiči	199
4.2.18.	Poyntingův vektor $\mathbf{S}$	200
4.2.19.	Světlo	201
4.2.20.	Zářivé veličiny	201
4.2.21.	Světelné veličiny	203
4.3.	Vlnová optika	204
4.3.1.	Absolutní index lomu N	204
4.3.2.	Interference světla	205
4.3.3.	Ohyb světla	206
4.3.4.	Polarizace světla	208
4.4.	Geometrická optika	212
4.4.1.	Fermatův princip	213
4.4.2.	Optické zobrazení	215
4.4.3.	Kulová plocha	219

4.4.4.	Kulové zrcadlo	221
4.4.5.	Kulová čočka	221
4.4.6.	Rovinná plocha, hranol	223
4.4.7.	Vady optického zobrazení	225
4.4.8.	Optické přístroje	229
5.	Teorie relativity	232
5.1.	Základní pojmy a experimenty	232
5.1.1.	Transformace souřadnic	232
5.1.2.	Galileiova transformace	233
5.1.3.	Lorentzova elektronová teorie	234
5.1.4.	Michelsonův pokus	235
5.2.	Speciální teorie relativity	237
5.2.1.	Einsteinovy postuláty	237
5.2.2.	Kontrakce délek	239
5.2.3.	Dilatace času	240
5.2.4.	Hmotnost a energie	240
5.3.	Obecná teorie relativity	242
6.	Kvantová fyzika	243
6.1.	Záření černého tělesa	243
6.1.1.	Kirchhoffův zákon	243
6.1.2.	Stefanův a Boltzmannův zákon	244
6.1.3.	Wienovy zákony	245
6.1.4.	Rayleighův a Jeansův zákon	246
6.1.5.	Planckův vyzařovací zákon	246
6.2.	Částicové vlastnosti vln	247
6.2.1.	Foton	247
6.2.2.	Fotoelektrický jev	249
6.2.3.	Comptonův jev	250
6.3.	Vlnové vlastnosti částic	251
6.3.1.	Vlny de Broglievy	251
6.3.2.	Heisenbergovy relace neurčitosti	253
6.3.3.	Schrödingerova rovnice	255
6.3.4.	Vlnová funkce ψ	256
6.3.5.	Difrakce částic	257
7.	Mikročástice	258
7.1.	Vlastnosti, projevy a vzájemná působení mikročástic	258
7.1.1.	Moment hybnosti částice	258
7.1.2.	Spin částice	259
7.1.3.	Identické částice	260
7.1.4.	Bosony a fermiony	260
7.1.5.	Třídění částic	260
7.1.6.	Antičástice	261
7.1.7.	Elementární částice	262
7.1.8.	Interakce částic	263
7.2.	Atom	265
7.2.1.	Rutherfordův model atomu	265
7.2.2.	Bohrův model atomu	266
7.2.3.	Atom z hlediska kvantové fyziky	268

7.2.4.	Franckův a Hertzův pokus	270
7.2.5.	Vodíkový atom	271
7.2.6.	Atom s více elektrony	275
7.2.7.	Kvantově přechody	275
7.2.8.	Optická spektra	276
7.2.9.	Rentgenová spektra	278
7.3.	Atomové jádro	279
7.3.1.	Atomové číslo Z , atomová hmotnost	280
7.3.2.	Struktura atomového jádra	281
7.3.3.	Vazbová energie	281
7.4.	Jaderné reakce	283
7.4.1.	Účinný průřez σ	283
7.4.2.	Prostá přeměna	284
7.4.3.	Štěpení	285
7.4.4.	Tříštění	286
7.4.5.	Termojaderná reakce	286
7.5.	Jaderné reaktory	287
7.5.1.	Jaderná energie	288
7.5.2.	Jaderné palivo	288
7.5.3.	Řetězová jaderná reakce	290
7.5.4.	Jaderný reaktor s pomalými neutrony	291
7.5.5.	Jaderný reaktor s rychlými neutrony	292
7.5.6.	Termojaderný reaktor	293
7.6.	Radioaktivita	294
7.6.1.	Přirozená radioaktivita	294
7.6.2.	Rozpadový zákon	295
7.6.3.	Radioaktivní řady	297
7.6.4.	Umělá radioaktivita	300
7.7.	Detekce jaderného záření	302
7.7.1.	Veličiny jaderného záření	303
7.7.2.	Ionizace	304
7.7.3.	Ionizační komora	304
7.7.4.	Počítáče ionizujících částic	304
7.7.5.	Scintilační počítač	306
7.7.6.	Dráhové detektory	306
7.8.	Urychlovače elektricky nabitých částic	307
7.8.1.	Kosmické záření	308
7.8.2.	Lineární urychlovače	309
7.8.3.	Cyklotron a synchrociklotron	311
7.8.4.	Betatron	313
7.8.5.	Synchrotron	316
7.8.6.	Laserové urychlovače částic	318
	Literatura	319
	Rejstřík	320